

En läkarundersökning av en målsägande inom ramen för en förundersökning ska genomföras skyndsamt – uttalanden rörande läkares samt polis och åklagares skyldigheter

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA och BB klagomål mot åklagares vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Västerås, handläggning av en förundersökning rörande våldtäkt mot barn samt mot läkare vid barn- och ungdomskliniken på Centrallasarettet i Västerås, Landstinget Västmanland och Rättsmedicinalverket, rättsmedicinska avdelningen i Uppsala. Vidare kritiserades Svea hovrätts handläggning av och dom i brottmålet.

Anmälarna uppgav bl.a. att det dröjde fyra veckor innan den första läkarundersökningen av barnet ägde rum. Vid denna konstaterades skador på barnet varför en undersökning skulle genomföras vid Rättsmedicinalverket. Det dröjde därefter tre veckor innan den undersökningen kom till stånd.

Utredning

Handlingar i åklagarkammarens ärende AM-2825-07 och Polismyndighetens i Västmanlands län ärende K4344-07 samt Svea hovrätts dom i målet infordrades. Vidare inhämtades muntliga upplysningar från kammaråklagaren CC, kriminalinspektörerna DD och EE samt en tidigare anställd psykolog vid polismyndigheten, FF. Av utredningen framkom bl.a. följande.

Sedan förundersökning inletts den 5 mars 2007 med anledning av en anmälan från socialtjänsten, häktades en person den 10 mars misstänkt för våldtäkt mot barn. Samma dag gav åklagaren skriftliga direktiv om att målsäganden skulle läkarundersökas.

I en s.k. flödespromemoria som upprättats över handläggningen hos polismyndigheten var antecknat att "JB" den 9 mars hade kontakt med barnkliniken för att beställa tid för läkarundersökning. Det framgick att dr GG erbjöd tid den 21 mars och vidare angavs "Hon [GG] kan inte få fram någon annan tid idag, kontakt på måndag om åkl inte accepterar./FF". Därefter fanns inte antecknat att någon ytterligare kontakt förekommit i saken.

FF bekräftade att det var hon som hade gjort anteckningen i flödespromemorian och uppgav att hon mindes att både polis och åklagare tyckte att den erbjudna läkartiden låg för långt fram i tiden och att hon förmedlade denna synpunkt till läkaren. Hon förklarade att det rörde sig om ett barn som skulle undersökas men mindes inte säkert om hon sagt att den misstänkte var frihetsberövad. Det skulle i och för sig ha varit ”konstigt” om hon inte gjorde det eftersom det är något man brukar påpeka som ett argument för att det är bråttom. Såvitt hon mindes var anledningen till att de inte fick någon tid för undersökning förrän den 21 mars dels att det var ont om personal på barnkliniken dels att läkaren ansåg att det inte hade någon betydelse om undersökningen dröjde en eller flera veckor eftersom de påstådda övergreppen redan låg ett tag tillbaka i tiden och man därför ändå inte kunde räkna med att se några ”färska skador”. Enligt FF kan det ha varit någon annan som hade kontakterna med åklagaren för hon mindes inte att hon pratat med denne.

DD bekräftade att åklagaren inte hade accepterat den föreslagna tiden utan ville ha undersökningen utförd tidigare.

CC uppgav att efter häktningsförhandlingen gavs direktiv till polisen om att en läkarundersökning skulle ske. Sjukhuset hade särskilda jourtider, dock inte varje dag, för dessa undersökningar. När det vid den första undersökningen konstaterades att det fanns vissa skador underrättade läkaren polisen och ärendet skickades, via läkaren, vidare till rättsmedicin. Hon ringde dit flera gånger och frågade när undersökningen skulle kunna bli av. Hon talade bl.a. med HH. Den förklaring hon fick till att det dröjde var att det krävdes tre läkare till en sådan undersökning. Hon tror dock, trots detta besked, att det bara var två läkare som var med vid undersökningen. När undersökningen var utförd ringde hon även då till rättsmedicin eftersom det dröjde innan protokollet skrevs ut. Till slut bad HH henne att sluta ringa. På grund av dröjsmålet var hon tvungen att flera gånger begära anstånd med att väcka åtal.

Landstingsstyrelsen, Landstinget Västmanland och Rättsmedicinalverket anmodades att lämna upplysningar om handläggningen av polismyndighetens begäran om läkarundersökning av målsäganden. Till respektive begäran fogades bl.a. flödespromemorian och de tjänsteanteckningar som upprättats med anledning av de ovan nämnda inhämtade upplysningarna från polis och åklagare.

Landstingsstyrelsen (ordförande JJ) kom in med ett remissvar i vilket det angavs att upplysningarna grundade sig på klinikchefen KK:s vid barn- och ungdomskliniken samtal med ansvarig överläkare samt journaldokumentation. I yttrandet anfördes vidare följande.

Vid barn- och ungdomskliniken utförs på begäran av socialtjänst eller polis undersökningar av barn som utsatts för misshandel eller övergrepp. För att kvaliteten på undersökningen ska vara så hög som möjligt har kliniken i förväg inplanerade mottagningstider med erfaren barnläkare och vid behov gemensamt med gynekolog. I de fall behovet av undersökning inte bedöms vara akut, görs undersökningarna på

dessa planerade tider. I vissa fall eller efter särskild anmodan görs undersökningen av rättsmedicinare.

Den aktuella undersökningen begärdes i brev daterat den 7 mars 2007 av socialsekreterare i Surahammars kommun. Brevet ankomstregistrerades vid barnkliniken den 9 mars 2007. Samma dag, den 9 mars, kontaktade polisen ansvarig överläkare för att få en tid för undersökning av målsäganden. Tid bokades in den 21 mars vid en i förväg inplanerad mottagningstid med erfaren barnläkare. Något behov av akut undersökning bedömdes inte föreligga [...]. Om åklagaren bedömde att tiden inte var acceptabel skulle polisen återkomma. Någon kontakt med begäran om tidigare undersökningstid togs enligt uppgift inte.

Undersökningen ägde rum den 21 mars. Undersökningsfynden var sådana att en rättsmedicinsk undersökning ansågs nödvändig. Efter samråd med ansvarig överläkare kontaktade därför barnläkaren omgående per telefon den rättsmedicinska jouren i Uppsala, som skulle återkomma med besked om tid för rättsmedicinsk undersökning.

Landstingsstyrelsen bedömer att undersökningen av målsäganden har skett enligt de rutiner som finns vid barn- och ungdomskliniken. Någon begäran om att få en tidigare undersökningstid har inte inkommit från polismyndigheten.

Rättsmedicinalverket (generaldirektören LL) kom in med ett yttrande i vilket angavs att upplysningar och yttrande inhämtats från den rättsmedicinska avdelningen i Uppsala genom tf. avdelningschefen MM som angett i huvudsak följande.

Begäran från Polismyndigheten i Västmanlands län om rättsmedicinsk undersökning av målsäganden kom in till rättsmedicinska avdelningen i Uppsala den 22 mars 2007. Målsäganden undersöktes den 10 april 2007 på Kirurgiska kliniken på Akademiska sjukhuset i Uppsala. Undersökningen utfördes av överläkarna NN, specialist i kirurgi, och HH, specialist i rättsmedicin. Den 11 april 2007 kompletterades utredningshandlingarna med ett polisförhör. Den 12 april 2007 inkom en journalkopia från Akademiska sjukhuset avseende ultraljudsundersökning som gjorts den 10 april 2007.

Målsäganden hade tidigare, den 21 mars 2007, undersökts på Barn- och Ungdomskliniken på Västerås lasarett.

I journalanteckningarna från Västerås lasarett fanns inga tecken på akut skada. Att det dröjde nästan tre veckor mellan begäran om rättsmedicinsk undersökning och tidpunkten för undersökningen hade därför med stor sannolikhet ingen betydelse för den medicinska bedömningen. Undersökande rättsläkare har i detta fall prioriterat undersökningens kvalitet genom att ordna med rektoskopi och anorektalt ultraljud, något som endast görs undantagsvis vid rättsmedicinska undersökningar, även vid misstänkta sexuella övergrepp. Dröjsmålet har sannolikt berott på svårighet att hitta en tidpunkt för undersökningen som passade alla inblandade. Tidsutdräkten i denna del av handläggningen förklaras således av en strävan att utföra den aktuella undersökningen på en nivå som överstiger den i dag etablerade.

Därefter gjorde verket följande bedömning.

I lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott och tillhörande förordning (2005:1063) om rättsintyg i anledning av brott föreskrivs om sådana undersökningar och medicinska utlåtanden (rättsintyg) som avses i detta ärende. Författningarna innehåller inte några föreskrifter i fråga om den tid som kan tillåtas förflyta mellan en begäran om rättsintyg och en läkarundersökning i syfte att utfärda ett sådant intyg. Begäran från Polismyndigheten i Västmanlands län om rättsmedicinsk

undersökning kom in till rättsmedicinska avdelningen i Uppsala den 22 mars 2007. Undersökningen ägde rum den 10 april 2007. Av yttrandet från den rättsmedicinska avdelningen framgår att ambitionen på grund av omständigheterna i det aktuella fallet var att utföra en noggrannare undersökning än vad som är normalt i liknande fall och att detta, liksom att hitta en tid som passade alla, bidrog till att undersökningen drog ut på tiden. Rättsmedicinalverket strävar efter så korta handläggningstider som möjligt men verket kan konstatera att en undersökning ibland, med hänsyn till bl.a. skadans art och tillgången på läkare, kan dra ut på tiden. I det nu aktuella fallet har Rättsmedicinalverket den uppfattningen att den medicinska bedömningen med stor sannolikhet inte påverkades av den längre handläggningstiden.

Polismyndigheten bereddes därefter tillfälle att komplettera de upplysningar som lämnats muntligen beträffande kontakterna mellan de olika myndigheterna i ärendet, särskilt beträffande frågan om begärda undersökningar vidtogs skyndsamt med tanke på att den misstänkte var häktad och målsäganden underårig. Myndigheten anmodades att yttra sig över handläggningen i berört avseende.

Ett remissvar kom in från polismyndigheten (länspolismästaren OO) till vilket fogats upplysningar från DD.

DD, som inledningsvis upplyste att han under den aktuella tiden var chef för barngruppen i Västmanland, uppgav bl.a. följande.

Samma dag eller dagen efter som förundersökningen inleddes planerades det in ett videoförhör med målsägande. Förhöret hölls på polisstationen i Västerås den 9 mars. Efter förhöret beslutade CC om läkarundersökning. Kontakt togs med barnkliniken på centralasarettet i Västerås. Vid kontakt med barnkliniken fick vi inte någon tid innan den 21 mars. De som skötte kontakten med barnkliniken var kriminalinspektör EE och psykolog FF. Jag själv hade inte den kontakten. Jag vet däremot att vi och åklagarkammaren önskade att vi fick en tidigare tid. Barnkliniken svarade att det fanns ingen tidigare tid, anledningen var personalbrist. De var vid den tidpunkten, vad jag påminner mig, underbemannade. Det fanns inga läkare att tillgå. Jag vet att vi inom barngruppen förde diskussioner om detta. Från polismyndighetens sida hade vi förnyad kontakt med barnkliniken och framförde att vi måste ha en tidigare tid, men detta var den tid som fanns. Åklagarkammaren var av samma åsikt vilket vi också tydligt framförde till barnkliniken.

När en tjänsteman på JO-ämbetet hörde av sig till mig ang. detta ärende hade jag kontakt med inspektör EE och dåvarande psykolog FF om handläggningen. EE hade bytt polismyndighet och FF lämnat polisen för annat arbete. EE och FF hade samma uppfattning som jag att det svar vi fick var att det fanns ingen annan tid. Detta framförde jag också till tjänstemannen på JO.

Efter att läkarundersökningen var klar åkte inspektör EE och hämtade journalanteckningen. Den 22 mars faxades en begäran om rättsmedicinsk undersökning till Rättsmedicinska avdelningen i Uppsala. Målsägande genomgick en rättsmedicinsk kroppsundersökning på Akademiska sjukhuset i Uppsala den 10 april. Den 19 april inkom rättsintyget från Rättsmedicinska avdelningen i Uppsala, på begäran från polismyndigheten skickades rättsintyget per fax.

OO gjorde följande bedömning.

Barn- och ungdomskliniken erbjöd en tid först den 21 mars 2007. Då både åklagare och polis ansåg att undersökningen borde ske tidigare togs ånyo en kontakt med barn- och ungdomskliniken som meddelade att någon tidigare undersökningstid inte kunde erbjudas på grund av personalbrist.

Polismyndigheten bedömer att polismyndighetens handläggning av ärendet har följt gällande rutiner. Polismyndigheten kan dock konstatera och beklaga att läkarundersökningen, trots förnyad förfrågan till barn- och ungdomskliniken, Centrallasarettet, Västerås, inte kunde ske inom rimlig tid. Polismyndigheten har förändrat och utvecklat rutinerna genom Barnhusets införande vilket har skapat bättre samverkan och rutiner i ärenden av aktuell typ.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten som anmodades att lämna upplysningar och yttrande om handläggningen av begäran om läkarundersökningar. Av upplysningarna skulle det framgå om företrädare för barn- och ungdomskliniken respektive Rättsmedicinalverket informerades om att den misstänkte var häktad.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren PP) kom in med ett remissyttrande till vilket var fogat upplysningar från chefsåklagaren QQ och CC.

CC upplyste bl.a. om följande.

Förundersökning inleddes den 5 mars 2007 för sexuellt utnyttjande av underårig. Detta baserades på anmälan från socialtjänsten i Surahammars kommun. Efter förhör med målsäganden den 9 mars 2007 ändrades misstanken till våldtäkt mot barn. Efter förhöret gavs direktiv per telefon till polis om att omedelbart kontakta Centrallasarettet i Västerås och boka tid för läkarundersökning. Under tiden begärdes den misstänkte RR häktad och häktades den 10 mars 2007 av Västmanlands tingsrätt misstänkt för våldtäkt mot barn. Skriftliga direktiv om läkarundersökning gavs den 10 mars 2007 av den åklagare som hade haft häktningsförhandlingen (under jourtid). Polisen hade dock redan den 9 mars kontaktat Centrallasarettet för att boka en tid. Normalt sett är det alltid polisen som kontaktar Centrallasarettet för bokande av läkartider. Så skedde även i detta ärende. Jag vet inte vem av polisinspektörerna på polisens barngrupp (SUB) som faktiskt ringde till Centrallasarettet, det kan ha varit insp EE. Jag fick besked av polis – troligtvis insp DD tillika dåvarande chef för polisen barngrupp – om att de fått en tid för läkarundersökning. Enligt min uppfattning då var den tid som erbjöds alltför långt fram i tiden och jag bad polisen att ordna en tidigare tid. Jag fick sedan besked från polisen, som enligt uppgift tagit förnyad kontakt med lasarettet i enlighet med mina direktiv, att detta inte var möjligt. Jag vet inte vilken polis som ringde till centrallasarettet på nytt – det kan ha varit insp EE eller psykologen FF, som var de båda utredarna i ärendet.

En läkarundersökning genomfördes den 21 mars 2007 och den visade på skador i analen. Polisen underrettades om detta och jag gav direktiv om fortsatt rättsmedicinsk undersökning. Det framgick även av journalbladet att undersökande läkaren förordade en fördjupad undersökning – en sk retroskopi. Via läkaren skickades ärendet vidare till Rättsmedicinska avdelningen i Uppsala, som dagen efter även fick en formell skriftlig begäran från polisen om en rättsmedicinsk undersökning av analen.

Jag ringde upprepade gånger till rättsmedicinska avdelningen för att kontrollera när denna undersökning kunde göras eftersom jag tyckte att det tog för lång tid. Jag fick till svar att undersökningen var komplicerad och att det krävdes tre läkare för att genomföra undersökningen – därav dröjsmålet. När jag fick besked om att undersökningen var utförd, vilket skedde den 10 april 2007, dröjde det ytterligare tid innan protokollet skrevs ut, vilket föranledde begäran om förlängd tid för åtals väckande. Jag ringde så många gånger till rättsmedicinska avdelningen att jag till slut blev ombedd att sluta ringa dit.

QQ uppgav bl.a. att en brist i utredningen var att de omfattande muntliga kontakter som förevarit mellan berörda myndigheter inte hade dokumenterats och att det i

ärendet inte framgick om barn- och ungdomskliniken och rättsmedicinska avdelningen underrättats om att den misstänkte var häktad.

PP redovisade inledningsvis bl.a. följande bakgrund.

Västerås tingsrätt (jourdomstolen) har lördagen den 10 mars förklarat den misstänkte häktad samt beslutat att åtal skulle vara väckt den 23 mars.

Efter häktningsförhandlingen har en jourhavande åklagare meddelat polisen omfattande skriftliga direktiv, som ”prioritet 1” har angetts vara att målsäganden snarast skulle läkarundersökas av kvalificerad personal.

I handlingarna i polisakten finns ett e-postmeddelande från utredningsmannen EE till åklagaren. Meddelandet har skickats den 13 mars. Av e-postmeddelandet framgår att polisen tagit del av jouråklagarens direktiv och med anledning härav har utredningsmannen ställt några frågor i punktform. I den första punkten står följande ”tror DD har pratat med dig om det, att vi fått en preltid den 21:e, om det räcker så?”

Åklagaren har besvarat e-postmeddelandet den 15 mars, dock berör åklagaren inte tiden för läkarundersökningen.

Målsäganden har undersökts av läkare den 21 mars varvid läkaren fann att målsäganden hade vissa angivna skador. Åklagaren har samma dag gett direktiv om rättsmedicinsk undersökning.

Polisen har den 22 mars faxat en skriftlig begäran om rättsmedicinsk undersökning till Rättsmedicinalverket, Rättsmedicinska avdelningen i Uppsala. Av begäran, som finns i polisakten, framgår det att polisen har angett att begäran avsåg ett ”häktningsärende” [— —].

Åklagaren har den 23 mars hos tingsrätten framställt om förlängd tid för åtals väckande till den 5 april under följande motivering. Förundersökningen kan inte slutföras inom föreskriven tid. Målsäganden ska genomgå ytterligare en undersökning, rättsintyg ska skrivas, kompletterande förhör med misstänkt, ytterligare ett vittnesförhör ska hållas och därefter behövs tid för slutdelgivning skäligt rådrum och för åtals väckande.

Tingsrätten har bifallit framställan.

Åklagaren har den 30 mars hos tingsrätten framställt om förlängd tid för åtals väckande till den 13 april under följande motivering. Förundersökningen kan inte slutföras inom föreskriven tid. Vid en undersökning av målsäganden på centralasarettet i Västerås, barn och ungdomskliniken, hittade undersökande läkare fynd [...]. Då dessa fynd var svårbedömda bestämdes att en rättsmedicinsk undersökning skulle göras i Uppsala. Tidpunkten för denna undersökning är tisdagen den 10 april 2007. Denna undersökning, som utförs av en specialist i kirurgi (vuxen och barn) en barnkirurg och en rättsläkare [...]. Efter undersökningen ska ett rättsutlåtande skrivas och den misstänkte ska höras mot detta.

Tingsrätten har efter ny förhandling i häktningsfrågan bifallit framställan.

Åklagaren har den 12 april hos tingsrätten framställt om förlängd tid för åtals väckande till den 23 april under bl.a. följande motivering. Förundersökningen kan inte slutföras inom föreskriven tid. Ett nytt målsägandeförhör med rekonstruktion ska hållas, den medicinska undersökningen ska analyseras av de tre medverkande läkarna, rapport därom ska skrivas och den misstänkte ska höras mot dessa uppgifter.

Efter att det bestämts att en rättsmedicinsk undersökning skulle göras har åklagaren vid flera tillfällen kontaktat Rättsmedicinska avdelningen för att påskynda deras handläggning.

Åklagaren har den 23 april väckt åtal för grovt sexuellt utnyttjande av underårig och grov våldtäkt mot barn.

PP gjorde avslutningsvis bl.a. följande bedömning.

Åklagaren har i sina upplysningar uppgett att hon ansett att den föreslagna undersökningstiden den 21 mars inte var acceptabel och att hon därför bad polisen att ordna ett tidigare datum för undersökningen. Det är oklart om åklagaren uttryckligen bett polisen göra klart för sjukhuset att den misstänkte var häktad. Det måste dock under alla förhållanden ha stått klart att detta var det centrala skälet till att försöka påskynda att undersökningen genomfördes. Polisen har därefter till åklagaren lämnat besked om att man trots förnyad kontakt med sjukhuset inte kunnat få en annan tid. Enligt min mening har åklagaren då inte haft anledning att göra ytterligare försök för att påskynda sjukhusets handläggning, särskilt med tanke på att polisens minnesbild är att ingen annan tid har kunnat erbjudas bl.a. på grund av personalbrist vid barnkliniken.

Efter att målsäganden den 21 mars undersökts vid barnkliniken bedömde läkaren att undersökningsfynden var sådana att en rättsmedicinsk undersökning var nödvändig. Barnläkaren har därför omgående per telefon kontaktat den rättsmedicinska jousen i Uppsala. Efter åklagarens direktiv har polisen dagen därpå faxat en skriftlig begäran om läkarundersökning till Rättsmedicinalverket, Rättsmedicinska avdelningen i Uppsala. Av begäran framgick det bl.a. att det rörde sig om ett ”häktningsärende”.

Efter det att begäran inkom till Rättsmedicinalverket tog det nästan tre veckor tills dess att målsäganden undersöktes. Då åklagaren ansåg att ärendet drog ut på tiden har hon vid upprepade tillfällen kontaktat rättsmedicinska avdelningen för att kontrollera när undersökningen kunde göras. Som förklaring till dröjsmålet sades det att undersökningen var komplicerad och att det krävdes tre läkare för att genomföra undersökningen. Av Rättsmedicinalverkets upplysningar framgår det också att rättsläkaren har prioriterat undersökningens kvalitet genom att ordna med vissa särskilda undersökningar, vilka endast görs undantagsvis vid rättsmedicinska undersökningar, även vid misstänkta sexuella övergrepp. Efter att målsäganden undersöktes den 10 april har åklagaren på nytt kontaktat rättsläkaren då upprättandet av rättsintyg drog ut på tiden. Tydligt har åklagaren ringt så ofta att hon blivit ombedd att sluta ringa till Rättsmedicinska avdelningen. Med anledning av dröjsmålet med den rättsmedicinska undersökningen och färdigställandet av rättsintyget har åklagaren varit tvungen att begära förlängd tid för åtals väckande vid två tillfällen.

Med hänsyn till att polisen i begäran om läkarundersökning informerat att det rörde sig om ett häktningsärende och då åklagaren med all sannolikhet även påtalat detta vid alla sina samtal med rättsmedicinska avdelningen torde det ha stått klart för företrädare för den rättsmedicinska avdelningen att den misstänkte var häktad. I vart fall måste det ha stått klart att åklagaren var oerhört angelägen om att ärendet behandlades ytterst skyndsamt.

Enligt min mening har åklagaren gjort allt som kan krävas för att påskynda läkarundersökningarna. Undersökningarna har även haft stor betydelse för bedömningen av bevisningens styrka och därmed om det fanns skäl för åtal. Det har därför varit fråga om högst adekvata utredningsåtgärder. Den rättsmedicinska undersökningen har varit komplicerad och omfattande. Med hänsyn till de misstänkta gärningarnas beskaffenhet och utredningens omfattning kan den totala utredningstiden inte anses vara anmärkningsvärt lång. Jag noterar också att åklagaren, när hon begärt förlängd tid för åtals väckande, har redogjort för anledningen härför och att tingsrätten uppenbarligen inte ansett att tidsutdräkten varit oproportionellt lång eftersom tingsrätten medgett förlängd tid för åtals väckande.

I ett beslut den 3 april 2009 anförde *chefsJO Melin* bl.a. följande.

Bedömning

Inledning

Av utredningen i ärendet har framkommit att en person häktades den 10 mars 2007 på sannolika skäl misstänkt för våldtäkt mot barn m.m. Åtal skulle vara väckt senast den 23 mars. Dagen före häktningsförhandlingen hade åklagare gett polisen muntliga direktiv om att målsäganden skulle läkarundersökas. I skriftliga direktiv den 10 mars angavs att "prioritet 1" var att målsäganden snarast skulle läkarundersökas eftersom de skador som eventuellt uppstått har en tendens att läka fort och väl. Läkarundersökningar av målsäganden kom sedan att genomföras vid barn- och ungdomskliniken på Centrallasarettet i Västerås den 21 mars och vid Rättsmedicinalverket den 10 april. Åtal väcktes den 23 april för grov våldtäkt mot barn m.m. Den misstänkte dömdes vid tingsrätten och frikändes sedermera i hovrätten.

En förundersökning ska enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Om en förundersökning, som i det aktuella ärendet, rör brott mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och denne är under 18 år föreligger dessutom ett krav på särskild skyndsamhet och i en sådan förundersökning ska beslut i åtalsfrågan vara fattat så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet (se 2 a § förundersökningskungörelsen [1947:948]).

I de fall då den misstänkte är frihetsberövad gäller särskilda tidsfrister. Av 24 kap. 18 § RB framgår att då rätten beslutar om häktning ska, om inte åtal redan har väckts, rätten sätta ut den tid, inom vilken åtal ska väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Om den utsatta tiden är otillräcklig får rätten medge förlängning av tiden, om detta begärs före tidens utgång. Väcks inte åtal inom två veckor, ska rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla ny förhandling i häktningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt.

Läkarundersökningen vid barn- och ungdomskliniken

När det först gäller undersökningen vid barn- och ungdomskliniken kan jag konstatera att det dröjde 12 dagar från det att polis den 9 mars 2007 tog kontakt med läkare vid kliniken till dess att undersökningen genomfördes.

När det gäller en läkarundersökning av en målsägande inom ramen för en förundersökning går det inte att generellt ange en viss tid inom vilken en sådan ska genomföras. Enligt min uppfattning ligger det, även om ett akut behov inte föreligger, i sakens natur att en undersökning av en målsägande bör genomföras snarast så att eventuella skador kan dokumenteras. Såvitt gäller undersökningar av barn framgår dessutom av bl.a. de uppgifter som barnläkaren SS lämnat vid förhör i målet i tingsrätten att läkningsförmågan hos barn är bättre än hos vuxna. Det är således särskilt angeläget att läkarundersökningar genomförs skyndsamt när målsäganden är ett barn.

Som framgått av redogörelsen ovan ställs också i lag krav på särskilt skyndsamt handläggning när en målsägande som är under 18 år utsatts för brott mot person och det ställs även särskilda krav på att en utredning ska bedrivas med stor skyndsamt när en misstänkt är häktad. Det är i sådana fall viktigt att även de myndigheter som biträder de brottsutredande myndigheterna i utredningen agerar snabbt.

Det är således, såvitt gäller insatser från hälso- och sjukvårdens sida, generellt av stor vikt att resurser fördelas så att en undersökning kan genomföras snarast, såväl för att bevisning om en misstänkt brottslig gärning ska kunna säkras som för att driva en förundersökning framåt och t.ex. säkerställa att en misstänkt inte hålls frihetsberövad längre än nödvändigt.

I det aktuella ärendet har landstingsstyrelsen anfört att något behov av akut undersökning inte bedömdes föreligga varför man, i enlighet med gällande rutiner, bokade tid en dag när det fanns i förväg inplanerade mottagningstider med en erfaren barnläkare. Vidare har angetts att man, när den aktuella tiden bokades, kom överens om att polisen skulle återkomma om tiden inte var acceptabel. Styrelsen har uppgett att någon sådan kontakt sedan inte togs.

Enligt såväl polismyndigheten som Åklagarmyndigheten togs emellertid en förnyad kontakt med barn- och ungdomskliniken som meddelade att någon tidigare undersökningstid inte kunde erbjudas på grund av personalbrist. CC har i denna fråga uppgett att hon inte var nöjd med den tid som erbjöds, att hon därför bad polisen att ordna med en tidigare tid för undersökningen samt att hon därefter fick besked om att polisen tagit en förnyad kontakt med barn- och ungdomskliniken och att det då framkommit att en tidigare undersökning inte var möjlig. DD och FF har bekräftat CC:s uppgifter. FF har dock inte kunnat erinra sig om hon vid kontakt med läkare vid kliniken nämnde att den misstänkte var häktad, men tror att hon gjorde det.

Uppgifterna i frågan om huruvida polisen återkom och begärde att undersökningen skulle genomföras tidigare än den 21 mars 2007 är således motstridiga. Dokumentationen av vilka åtgärder som polis och åklagare vidtagit under förundersökningen är i stora stycken föredömlig, men på denna punkt saknas dokumentation och polisen kan inte undgå viss kritik för denna brist.

Jag har visserligen inte anledning att betvivla de uppgifter som såväl CC som DD och FF lämnat om att kliniken kontaktats för att försöka få en tidigare undersökning till stånd. Eftersom denna förnyade kontakt inte kommit att dokumenteras har föreliggande utredning emellertid inte kunnat ge besked i t.ex. frågan när kontakten togs eller vem på kliniken som kan ha lämnat besked om att undersökningen inte kunde tidigareläggas. Jag har inte funnit det meningsfullt att utreda den saken vidare.

Även om utredningen inte gett mig underlag för att rikta kritik mot någon befattningshavare för den tidsutdräkt som uppkommit, konstaterar jag likväl att ett

dröjsmål om 12 dagar innan en läkarundersökning genomförs enligt min uppfattning inte står i överensstämmelse med de krav som i ett sådant här fall bör ställas på skyndsam dokumentation av eventuella skador hos den som misstänks ha varit utsatt för brott.

Läkarundersökningen vid Rättsmedicinalverket

När det sedan gäller den undersökning vid Rättsmedicinalverket som genomfördes den 10 april 2007, 19 dagar efter det att polismyndighetens begäran kommit in, har Rättsmedicinalverket anfört att det av journalanteckningarna från barn- och ungdomskliniken inte fanns tecken på akut skada och att den medicinska bedömningen med stor sannolikhet inte påverkades av handläggningstiden.

Av tingsrättens dom framgår att SS vid huvudförhandlingen uppgav att hon och en kollega iakttog vissa avvikelser innanför målsägandens ändtarmsöppning som ledde till att de remitterade barnet till Rättsmedicinalverket. Dessa fynd iaktogs sedan inte vid undersökningen i Uppsala. Att barn har bättre läkningsförmåga än vuxna skulle, enligt SS, kunna förklara varför de fynd som gjordes i Västerås inte iaktogs vid undersökningen i Uppsala. Hon uppgav också beträffande de gjorda iakttagelserna att sådana fynd normalt inte görs men pekade på att fynden också kunde bero på svår förstoppning.

Redan det förhållandet att läkare vid barn- och ungdomskliniken ansåg att det, beroende på vissa iakttagelser som gjorts, fanns skäl att remittera barnet till Rättsmedicinalverket, talar enligt min uppfattning för att det var angeläget att en rättsmedicinsk undersökning genomfördes snarast. För läkarna på Rättsmedicinalverket måste det också, av de skäl som Åklagarmyndigheten anfört, ha framgått att den misstänkte var häktad och att det även av det skälet var viktigt att en undersökning snarast kom till stånd. Mot denna bakgrund tog det, som jag ser det, alldeles för lång tid innan undersökningen genomfördes. Det borde, även om det som Rättsmedicinalverket anfört var fråga om en noggrannare undersökning än vad som är normalt i liknande fall, ha gjorts försök att betydligt tidigare få till stånd en sådan.

Jag konstaterar vidare att det framgått att rättsintyget faxades till polismyndigheten den 19 april, således nio dagar efter det att undersökningen genomfördes. Av 9 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott framgår att ett rättsintyg så snart som möjligt ska utfärdas och expedieras till den myndighet som har beslutat att inhämta intyget. Det är särskilt angeläget med en skyndsam handläggning bl.a. i ärenden där den misstänkte är frihetsberövad (prop. 2004/05:64 s. 63). En handläggningstid om nio dagar i ett fall som det aktuella är inte acceptabel.

Det kom sammantaget att dröja i det närmaste en månad från det att undersökningen vid Rättsmedicinalverket begärdes till dess att polisen erhöll rättsintyget. Av utredningen har framkommit att CC vid flera tillfällen begärde förlängd tid för att väcka åtal och att det huvudsakliga skälet till detta, vid de två sista tillfällena, synes ha varit att hon avvaktade först att undersökningen vid

Rättsmedicinalverket skulle genomföras och sedan att hon skulle få tillgång till rättsintyget. Detta är givetvis mycket otillfredsställande. Det är naturligtvis också otillfredsställande att det tog så lång tid mellan undersökningarna att det, såvitt framkommit i rättegången, inte kunnat uteslutas att detta påverkat rättegångens resultat. Jag är mot den nu angivna bakgrunden mycket kritisk till Rättsmedicinalverkets handläggning.

När det gäller den rättsmedicinska läkarundersökningen vill jag dock framhålla att utredningen även här visar att CC gjort vad som på henne ankom för att påskynda undersökningen och utfärdandet av intyget. Hennes dokumentation i saken är dock, som QQ påtalat, bristfällig och hon kan därför inte undgå viss kritik.

Avslutande synpunkter

Mina iakttagelser i detta ärende ger mig anledning att betona vikten av ett nära samarbete mellan de brottsutredande myndigheterna och hälso- och sjukvården, särskilt när det finns misstankar om brott begångna mot barn. Det är från utredningssynpunkt oacceptabelt att det dröjer 32 dagar från det att polisen begär en läkarundersökning av ett barn som kan ha utsatts för brott till dess att den slutliga medicinska bedömningen sker. Det är likaså oacceptabelt, när en misstänkt är häktad, att det därefter dröjer ytterligare nio dagar innan åklagare får del av det rättsintyg som ska ingå i underlaget för dennes beslut i åtalsfrågan.

Polismyndigheten har i sitt remissvar pekat på att införandet av Barnahus Västmanland, vilket är en knutpunkt för samverkan mellan bl.a. polis, åklagare, socialtjänsten, barn- och ungdomskliniken och barn- och ungdomspsykiatriska kliniken, har skapat bättre samverkan och rutiner i dessa typer av ärenden.

I den del ärendet gäller landstinget och Rättsmedicinalverket har jag samrått med justitieombudsmannen Kerstin André under vars tillsyn hälso- och sjukvården samt det rättsmedicinska undersökningsväsendet står.